

POSTANOWIENIE

Dnia 24 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Robert Stefanicki

w sprawie z odwołania M. P.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Rzeszowie

o wypłatę emerytury i zwrot nienależnie pobranego świadczenia,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 24 kwietnia 2024 r.,

na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie

z dnia 27 kwietnia 2023 r., sygn. akt III AUa 70/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od odwołującej się M. P. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Rzeszowie kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych z odsetkami ustawowymi za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia postanowienia zobowiązanej do dnia zapłaty tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie wyrokiem z dnia 27 kwietnia 2023 r. oddalił apelację M. F. od wyroku Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu z dnia 10 listopada 2021 r. oddalającego odwołania wnioskodawczyni od decyzji Zakładu Ubezpieczeń

Spółecznych Oddziału w Rzeszowie z 20 lipca 2021 r. zmieniającej decyzję z 5 maja 2015 r. i przyznającej wnioskodawczyni prawo do emerytury oraz decyzji z 23 lipca 2021 r. zobowiązującej wnioskodawczynię do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z tytułu emerytury za okres 1 sierpnia 2018 r. do 31 lipca 2021 r. w łącznej kwocie 60.867,37 zł.

Odwołując się M. F. wniosła skargę kasacyjną od powyższego wyroku Sądu Okręgowego, zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzuciła naruszenie prawa materialnego art. 84 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (dalej jako ustawa systemowa) oraz art. 138 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej jako ustawa emerytalna) przez ich błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że emerytura pobrana przez ubezpieczoną stanowi nienależnie pobrane świadczenie i tym samym podlega zwrotowi, ponieważ M. F. wprowadziła Zakład Ubezpieczeń Społecznych w błąd, podczas gdy z prawidłowej wykładni tych przepisów wynika, że podstawa do żądania przez organ rentowy zwrotu świadczenia emerytalnego jako nienależnie pobranego stanowi wyłącznie świadome wprowadzenie przez ubezpieczoną organu rentowego w błąd, co jednak nie miało miejsca w niniejszej sprawie, gdyż ubezpieczona nie wiedziała, że jej praca w Kanadzie ma jakiegokolwiek znaczenie do kwestii pobierania przez nią emerytury w Polsce. W oparciu o przedstawione zarzuty wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu sądowi, a także o zasądzenie od organu na rzecz wnioskodawczyni kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca wskazała na jej oczywistą zasadność. Zdaniem wnioskodawczyni, w niniejszej sprawie doszło do rażącego naruszenia prawa, gdyż Sąd Apelacyjny w Rzeszowie oddalając apelację, postąpił w sposób oczywiście niezgodny z treścią art. 84 ust. 1 i ust 2 pkt 1 i 2 ustawy systemowej oraz art. 138 ust. 1 ustawy emerytalnej, albowiem M. F. nie można przypisać złej woli, świadomego wprowadzenia organu rentowego w błąd.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania, ewentualnie o jej oddalenie i zasądzenie od strony skarżącej na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Należy dodać, że zgodnie z art. 398⁴ § 2 k.p.c., określającym wymogi formalne skargi kasacyjnej, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym wcześniej art. 398 § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie powinno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem kolejnym środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Ma na celu ona kontrolę prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Skarga kasacyjna jako szczególnie środek zaskarżenia służy realizacji interesu publicznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Funkcje postępowania kasacyjnego powodują, że wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania oraz jego uzasadnienie powinny koncentrować się na wykazaniu, że w konkretnej sprawie zachodzą okoliczności przemawiające za interwencją Sądu Najwyższego. Przy powołaniu się na przesłankę przedsądu, jaką jest oczywista

zasadność skargi kasacyjnej, należy w motywach wniosku zawrzeć wywód prawny wyjaśniający, w czym wyraża się owa oczywistość i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia (postanowienia Sądu Najwyższego z: 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, LEX nr 198531, 10 sierpnia 2006 r., V CSK 204/06, LEX nr 421035, 9 stycznia 2008 r., III PK 70/07, LEX nr 448289, 11 stycznia 2008 r., I UK 283/07, LEX nr 448205, 12 grudnia 2023 r., III PSK 73/22, LEX nr 3651935). O ile dla uwzględnienia skargi wystarczy, że jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla przyjęcia skargi do rozpoznania niezbędne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego, polegającej na jego oczywistości widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby wchodzenia w szczegóły czy dokonywania pogłębionej analizy tekstu wchodzących w grę przepisów i doszukiwania się ich znaczenia (postanowienia Sądu Najwyższego z: 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274; 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616; 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; 9 maja 2008 r., II PK 11/08, LEX nr 490364; 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538; 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134; 14 lutego 2024 r., II USK 19/23, LEX nr 3692565; 20 marca 2024 r., I CSK 342/24, LEX nr 3695775; K. Gonera (w:) Kodeks pracy. Komentarz, red. L. Florek, Warszawa 2017, art. 262; T. Ereciński, 5. Oczywista zasadność skargi kasacyjnej (w:) System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Środki zaskarżenia, red. T. Ereciński, J. Gudowski, Warszawa 2013). Konieczne jest zatem wykazanie, że Sąd drugiej instancji w sposób oczywisty naruszył przepis jasny i jednoznaczny, którego wykładnia i stosowanie nie budzi żadnych wątpliwości (postanowienia Sądu Najwyższego z: 8 marca 2002 r. I PKN 34/01, OSNP 2004 nr 6, poz. 100, 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02, OSNC 2004 nr 3, poz. 49, 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743, 26 marca 2015 r., IV CSK 577/14, LEX nr 1712833, 18 stycznia 2024 r., I CSK 1100/23, LEX nr 3656956).

Skarżąca nie zdołała wykazać występowania w sprawie powołanej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Wskazując na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej, jej autorka nie przedstawiła wywodu jurydycznego, z którego wynikałoby kwalifikowane naruszenie przez Sąd drugiej instancji przepisów art. 84 ust. 1 i ust 2 pkt 1 i 2 ustawy systemowej oraz art. 138 ust. 1 ustawy

emerytalnej. Problematykę nienależnie pobieranych świadczeń i ich zwrotu reguluje ogólnie – w odniesieniu do wszystkich świadczeń z ubezpieczeń społecznych – art. 84 ustawy systemowej. W doktrynie prawa ubezpieczeń społecznych podkreśla się, że przepis ten, ustanawiając obowiązek zwrotu świadczenia przez osobę, która pobrała nienależne świadczenie, wskazuje istotną cechę nienależnie pobranego świadczenia w ujęciu ustawy systemowej, określaną jako *differentia specifica*, tj. świadomość (zła wiara) osoby pobierającej świadczenie co do nieprzysługiwania tego świadczenia w całości lub w części od początku, albo w następstwie późniejszych zdarzeń. W zakresie skutków prawnych ustawodawca nie odróżnia „złej wiary” w postaci świadomego wprowadzenia w błąd organu rentowego w celu uzyskania świadczenia od „złej wiary” w postaci niezawiadomienia organu rentowego o zaszłych później okolicznościach mających wpływ na dalsze trwanie prawa do świadczeń (I. Jędrasik-Jankowska (w:) Komentarz do ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (w:) Prawo do emerytury z ubezpieczenia i zabezpieczenia społecznego. Komentarz do ustaw z orzecnictwem, Warszawa 2019, art. 138).

Obowiązek zwrotu świadczenia obciąża więc tylko tego, kto przyjął świadczenie w złej wierze, mając świadomość jego nienależności. Dotyczy to zarówno osoby, która została pouczona o okolicznościach dotyczących braku prawa do pobierania świadczenia (art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej), jak i osoby, która uzyskała świadczenie na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd organu wypłacającego świadczenie (art. 84 ust. 2 pkt 2 tej ustawy). Świadomość nienależności świadczenia może mieć źródło w pouczeniu udzielonym przez organ rentowy co do okoliczności powodujących konieczność zwrotu świadczenia, bądź też może wynikać z zawinionego działania osoby, która spowodowała wypłatę świadczeń (R. Babińska, Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych, Warszawa 2007, s. 207; M. Bartnicki (w:) K. Antonów, M. Bartnicki, B. Suchacki, Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Warszawa 2009, s. 582; B. Gudowska, Zwrot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych, część 1, Praca i Zabezpieczenie Społeczne 2011, nr 7, s. 18; L. Ramlo (w:) *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych*.

Komentarz, red. J. Wantoch-Rekowski, Warszawa 2015, art. 84. W. Witoszko, *Wybór przez organ rentowy płatnika do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Glosa do uchwały SN z dnia 11 grudnia 2019 r., III UZP 7/19*, OSP 2021, nr 7-8, s. 62). Także w orzecznictwie sądowym, dotyczącym problematyki zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, ugruntowany jest pogląd o możliwości domagania się przez organ rentowy zwrotu nienależnie pobranego świadczenia tylko wówczas, gdy ubezpieczonemu można przypisać złą wolę (wyroki Sądu Najwyższego z: 9 sierpnia 2018 r., II UK 211/17, LEX nr 2530685; 25 kwietnia 2023 r., I USKP 70/22, LEX nr 3576100).

W prawie ubezpieczeń społecznych „świadczenie nienależnie pobrane” to nie tylko „świadczenie nienależne” (obiektywnie, np. wypłacane bez podstawy prawnej), ale także „nienależnie pobrane”, a więc pobrane przez osobę, której można przypisać określone cechy dotyczące stanu świadomości (woli) lub określone działania (zaniechania). Podstawowym warunkiem uznania, że wypłacone świadczenie podlega zwrotowi w myśl art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej, jest po pierwsze, brak prawa do świadczenia oraz po drugie, świadomość tego osoby przyjmującej to świadczenie, płynąca ze stosownego pouczenia (wyrok Sądu Najwyższego z 30 września 2020 r., I UK 98/19, LEX nr 3067436). Kryterium istnienia świadomości wynika bądź z pouczenia dokonanego przez organ rentowy, bądź z niektórych zachowań samego ubezpieczonego takich jak składanie fałszywych zeznań, posługiwanie się fałszywymi dokumentami, inne przypadki świadomego wprowadzania organu rentowego w błąd (K. Brzozowska, E. Dawidowska-Myszka, *Obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia z ubezpieczenia społecznego*, Przegląd Sądowy 2015, nr 7-8, s. 103; M. Bartnicki, B. Suchacki (w:) *Komentarz do ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (w:) Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz do trzech ustaw emerytalnych*, red. K. Antonów, Warszawa 2019, art. 138). Skarżąca, formułując zarzut naruszenia art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej, powiązała go z niemożnością przypisania jej złej woli przez świadome wprowadzenie organu rentowego w błąd, uczyniła to jednak w oderwaniu od poczynionych w sprawie ustaleń faktycznych, którymi Sąd Najwyższy jest związany w myśl art. 398¹³ § 2 k.p.c.

Zgodnie z ustaleniami faktycznymi odwołująca się w dniu 21 kwietnia 2015 r. wystąpiła z wnioskiem o emeryturę w powszechnym wieku emerytalnym. We wniosku zaznaczyła, że nie pozostaje w zatrudnieniu (pkt 6). Oświadczyła również, że od 1 maja 2012 r. nie osiągała żadnych przychodów i nie pobierała zasiłku z opieki społecznej (pkt 9) oraz nie posiada okresów ubezpieczenia/zamieszkania za granicą (pkt 10). Wniosek ten w punkcie 25 zawierał pouczenie, że prawo do emerytury ulega zawieszeniu z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z każdym pracodawcą, na którego rzecz wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury. Na podstawie powyższego wniosku i załączonych do niego dokumentów, w tym świadectwa pracy, decyzją z dnia 5 maja 2015 r. organ rentowy przyznał ubezpieczonej emeryturę od dnia 1 kwietnia 2015 r., tj. od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek. W punkcie III decyzji zawarto pouczenie, że osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest zobowiązana do ich zwrotu wraz z wyjaśnieniem pojęcia świadczenia nienależnego. Ponadto w punkcie V zawarto również pouczenie, że prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z każdym pracodawcą, na którego rzecz wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury oraz bez względu na wiek emeryta. Sąd Okręgowy ustalił, że pismem z dnia 22 kwietnia 2021 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych został poinformowany przez kanadyjską instytucję ubezpieczeniową S., iż wnioskodawczym podlegała ubezpieczeniom w Kanadzie w okresie od 1 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2019 r. jako pracownik.

Z zestawienia powyższych faktów, według Sądu Apelacyjnego wynikało, że M. F. we wniosku o przyznanie emerytury z dnia 21 kwietnia 2015 r. wprowadziła Zakład Ubezpieczeń Społecznych w błąd. Wskazała bowiem, że nie pozostaje w zatrudnieniu oraz nie posiada okresów ubezpieczenia/zamieszkania za granicą. Oświadczyła również, że od 1 maja 2012 r. nie osiągała żadnych przychodów i nie pobierała zasiłku z opieki społecznej. Tymczasem wnioskodawczyni w latach 2009-2019 mieszkała i pracowała na terenie Kanady jako kucharka. Składając wniosek o emeryturę w dniu 21 kwietnia 2015 r. M. F. pozostawała w zatrudnieniu i osiągała z

tego tytułu przychody. Dalej Sąd uznał, że zarówno wniosek o przyznanie emerytury, jak i decyzja z 5 maja 2015 r. o przyznaniu emerytury zawierały stosowne pouczenie o skutkach wykonywania zatrudnienia oraz pouczenie czym jest nienależnie pobrane świadczenie i o skutkach jego pobierania. W ocenie Sądu Apelacyjnego pouczenia te były na tyle zrozumiałe, że wnioskodawczyni mogła je odnieść do własnej sytuacji. W związku z powyższym Sąd uznał, że wnioskodawczyni została prawidłowo pouczona o wynikających z art. 103a ustawy emerytalnej przesłankach powodujących zawieszenie prawa do świadczenia emerytalnego, co w konsekwencji skutkowało uznaniem, że świadczenia pobrane przez odwołującą się w okresach wskazanych w decyzji stanowiły świadczenia nienależne. W tych okolicznościach Sąd odwoławczy stwierdził, że zatajenie przed organem rentowym, że wnioskodawczyni będąc uprawniona do emerytury, osiągała przychody z tytułu zatrudnienia, przy czym nie poinformowała o powyższym organu rentowego ani na etapie składania wniosku, ani na etapie po wydaniu decyzji o przyznaniu prawa do emerytury, skutkowało – na podstawie art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej w związku z art. 103a ustawy emerytalnej – powstaniem obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia emerytalnego w wysokości ustalonej przez organ rentowy w zaskarżonej decyzji. Podnoszone przez skarżącą argumenty o braku złej woli przez świadome wprowadzenie organu rentowego w błąd, stanowią polemikę z oceną dowodów i wynikającymi z niej ustaleniami faktycznymi, co zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. uchyla się spod kontroli kasacyjnej. W świetle powyższego chybiona jest teza o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej.

Wobec niewykazania istnienia powołanej w skardze kasacyjnej przesłanki przedsądu, z mocy art. 398⁹ § 2 k.p.c. należało orzec jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto zgodnie z art. 398²¹ w związku z art. 108 § 1 k.p.c. i art. 98 § 1 i § 1¹ k.p.c. oraz § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1935).

[SOP]

[ms]

